

מלחמת המים של הפלסטינאים נגד ישראל

מאת פרופ' חיים גבירצמן

25 בפברואר 2014

תקציר: מחסור המים ברשות הפלסטינית נובע ישירות מהתנהלותה הפוליטית של הרשות. הפלסטינים מתמהמהים מלקדוח באקוויפר ההר המזרחי שהוקצה עבורם ולשאוב משם מי תהום, מסרבים לבנות מפעל להתפלת מי ים בעזה, נמנעים מלתקן את דליפות המים המסיביות בצנרת העירונית שלהם, מתמהמהים מלבנות מתקנים לטיפול בביוב, מסרבים להשקות את השדות החקלאיים בקולחים (מי ביוב מטוהרים), נמנעים מלהשקות בשיטות מודרניות חסכוניות, ומתעצלים לגבות מהאזרחים שלהם תשלום עבור צריכת המים האישית, וכתוצאה מכך גורמים לבזבוז מים עצום. במקביל, הם קודחים בארות פיראטיות באקוויפר המזין את תושבי מדינת ישראל, גונבים מים מהצנרת של חברת מקורות, ומזרימים את הביוב שלהם לנחלים המגיעים למרכז הארץ. למעשה הרשות הפלסטינית משתמשת במים כנשק נגד מדינת ישראל. היא אינה מעוניינת בפתרונות מעשיים למחסור של הפלסטינים במים, אלא בהנצחת המחסור בכדי להשמיץ את ישראל.

ויכוח ציבורי סוער פרץ בעקבות טענותיו של נשיא הפרלמנט האירופאי, מר מרטין שולץ, בנושא כמויות המים העומדות לרשותו של הישראלי הממוצע מול הפלסטינאי הממוצע. אך הנושא המרכזי שיש לעסוק בו, ומשום מה לא דנים בו, הוא: מה גורם לבעיות אספקת המים אצל הפלסטינאים?

קיימות מספר עובדות חשובות המבהירות את הנושא:

1. בהסכם אוסלו אושר לפלסטינאים לשאוב כשבעים מיליון מ"ק בשנה מהאקוויפר (מאגר מי התהום) המזרחי. אך הפלסטינים מתמהמהים מלפתח את מקור המים הזה ומי התהום זורמים בתת-הקרקע לים המלח. בהתבסס על ההסכם, הוגדרו כארבעים אתרים לקדיחה במזרח הרי חברון, וניתנו לפלסטינים אישורים לקדיחה על-ידי וועדת המים המשותפת. במשך עשרים השנים האחרונות קדחו הפלסטינאים רק כשליש (!) מהקידוחים, למרות שמדינות העולם הסכימו לממן את כולם. אילו הפלסטינאים היו קודחים שם, הם היו פותרים לחלוטין את מחסור המים הקיים באזור הרי חברון. אבל הם העדיפו לקדוח דווקא בחלק המערבי של אקוויפר ההר, ממנו ניזונים תושבי מדינת ישראל. במקום לפתור את הבעיה הם העדיפו להתקוטט עם ישראל.

2. הפלסטינאים אינם טורחים לתקן את דליפות המים בצנרת העירונית. דליפות המים בערים הפלסטינאיות מגיעות לכדי 33% מאספקת המים. המערכת מוזנחת ואינה מתוחזקת כראוי. לצורך השוואה, בערים בישראל מסתכמות הדליפות בכ-10% בלבד.

3. הפלסטינים מסרבים לבנות מתקנים לטיפול בשפכים, למרות שהתחייבו לכך בהסכם אוסלו. הביוב היוצא מהערים ומהכפרים הפלסטינים זורם בנחלים ומזהם את הסביבה ואת האקוויפר ומפיץ מחלות. למרות הנכונות של המדינות התורמות לממן את הקמת המפעלים במלואם - הצליחו הפלסטינאים להתחמק מהתחייבותם זו (רק בשנתיים האחרונות, הביא הלחץ הישראלי לתזוזה קטנה קדימה).

4. הפלסטינאים מסרבים באופן מוחלט להשקות את השדות החקלאיים שלהם במי קולחים (מי ביוב מטופלים). לצורך השוואה, יותר ממחצית השדות החקלאיים בישראל מושקים במי קולחים. אילו היו הפלסטינאים משקים את השדות במי קולחים במקום במים שפירים, כמויות גדולות של מים שפירים היו משתחררות עבור הגדלת האספקה הביתית, והמחסור במים במקומות רבים היה מצטמצם.

5. מקצת החקלאים הפלסטינאים משקים את שדותיהם בהצפה, ולא בטפטוף. השקיה בטפטוף, כפי שנהוג בישראל, מביאה את המים ישירות אל שורשי הצמחים וחוסכת יותר מ-50% מכמות המים. הצפת הערוגות במים גורמת לאידוי רב ולבזבוז.

6. הפלסטינאים מסרבים לקבל במתנה ממדינות העולם מפעל להתפלת מי ים ברצועת עזה. מפעל התפלה היה מסוגל לפתור את כל בעיות המים ברצועה. הם מסרבים שכן לטענתם הם זכאים לקבל מים ממאגר מי התהום ביהודה ושומרון, והם מוכנים לסבול עד שיתממש החלום. בינתיים, תושבי הרצועה סובלים ממחסור חמור במים.

עובדות בסיסיות אלו חשובות ביותר מאחר שיש להן משמעות רבה.

היום עומדים לרשות הפלסטינאים ביהודה ושומרון כמאתיים מיליון מ"ק מים בשנה. בקלות רבה וללא כל עזרה או הקצאה ממדינת ישראל הם יכולים להגדיל את כמויות המים העומדות לרשותם בכ-50% לפחות. לשם כך עליהם לבצע מספר פעולות פשוטות:

אם הפלסטינאים יקדחו באקוויפר ההר המזרחי באתרים שאושרו להם, מהר מאוד הם יוכלו לשאוב משם כחמישים מיליון מ"ק בשנה.

אם הפלסטינאים יתקנו את הדליפות הראשיות בצנרת המים העירונית שלהם, ויצמצמו את הדליפות מ-33% לכ-20%, הם ירוויחו באופן מיידי כעשרה מיליון מ"ק בשנה (זאת ללא מאמץ מיוחד).

אם הפלסטינאים יאספו את השפכים העירוניים שלהם, יטפלו בהם, ויעבירו אותם להשקיה חקלאית, הם ירוויחו לפחות שלושים מיליון מ"ק בשנה. בדרך זו, הם ייחזרו לשלושים מיליון מ"ק בשנה של מים שפירים המשמשים היום להשקיה, ובכך יוכלו להגדיל את אספקת המים העירונית או להרחיב את השטחים החקלאיים.

אם הפלסטינאים ישקו בטפטוף במקום בהצפה, הם יחסכו כעשרה מיליון מ"ק בשנה, ויוכלו להרחיב את השטחים המושקים שלהם.

ברצועת עזה יכולים הפלסטינאים להכפיל את כמויות המים העומדות לרשותם ללא כל תוספת ממדינת ישראל. כיום הם צורכים כמאה ועשרים מיליון מ"ק בשנה. מעבר לתיקון הדליפות, הטיפול בשפכים והשבתם לחקלאות, וייעול שיטות ההשקיה, שיכולים להגדיל את כמויות המים בכ-50%, אם הפלסטינאים יסכימו לבנות מתקן להתפלה של מי ים על חוף הרצועה (במימון מלא של מדינות העולם), הם יוכלו להגדיל את אספקת המים שלהם בכשישים עד מאה מיליון מ"ק נוספים בשנה.

למרבה הצער התנהלותה של הרשות הפלסטינאית בנושא המים (המצוינת בששת העובדות הללו) מעידה על רצונה להנציח את בעיית המים בכדי להכפיש את מדינת ישראל. לפלסטינים אין רצון אמיתי לפתור את מצוקת המים והם מעדיפים להשתמש בבעיית המים ככלי ניגוח נגד מדינת ישראל.

ההתנהלות חסרת האחריות שאומצה על-ידי הרשות הפלסטינית בנושא המים באה לידי ביטוי במספר פעולות נוספות.

קידוח לא חוקי של בארות: עד שנת 2010 קדחו הפלסטינאים כמאתיים וחמישים קידוחים פיראטיים באקוויפר המערבי ובאקוויפר הצפוני, בניגוד להסכם אוסלו. מאז ועד היום המשיך לגדול מספר הקידוחים, ובקצב מואץ. שאיבה זו גרמה לירידת הנביעה הטבעית בעמק בית שאן ועמק חרוד, ולכן החקלאים הישראליים צמצמו בהתאם את השטחים החקלאיים שלהם. בסך-הכל, צריכת המים של מדינת ישראל מאקוויפר ההר הצטמצמה מחמש מאות מיליון מ"ק בשנה בשנת 1967, לכארבע מאות מיליון מ"ק בשנה היום.

גניבת מים: הפלסטינאים גונבים מים מהצנרת של "מקורות" - חברת המים הלאומית של ישראל, דרך חיבורים פיראטיים. כתוצאה נפגעת אספקת המים של "מקורות" לישראלים ולפלסטינאים כאחד. המים הגנובים משמשים בעיקר להשקיה חקלאית, ולא לצריכה ביתית.

עקרון "הפיתוח הבר-קיימא": הרשות הפלסטינית אינה שומרת על עקרון "הפיתוח הבר-קיימא" - הבסיס לניהול כלכלי מודרני. מדינות שלא מתקנות דליפות בצנרת המים, לא אוספות שפכים ומטהרות אותם, מסרבות לחסוך במים בהשקיה, ולא גובות תשלום עבור השימוש במים - מפרות את עקרון היסוד הזה.

מה שמביא אותנו לסוד קטן נוסף של הרשות הפלסטינית: רוב הפלסטינים ביהודה ושומרון ועזה אינם משלמים עבור המים שהם צורכים בשדות החקלאיים ובבית. אין להם מוני מים על הבארות ואין מוני

מים בכניסה לבתים, כך שהרשות הפלסטינית אינה יכולה להעריך את גובה התשלום הדרוש. העובדה שהצרכן הפרטי אינו משלם עבור המים שהוא צורך גורמת לכך שקיים בזבוז מים משווע. מי שאינו משלם עבור המים – אין לו מוטיבציה לחסוך!

התלות בישראל: הפלסטינאים קונים מחברת "מקורות" כחמישים מיליון מ"ק מים בשנה. אך הרשות הפלסטינית לא משלמת ל"מקורות" עבור מים אלו באופן ישיר. מדינת ישראל משלמת ל"מקורות", ולאחר מכן מקזזת את התשלום מהמיסים שהיא אוספת עבורם בנמלים.

חשוב להדגיש על מנת להשלים את התמונה כי הרשות הפלסטינית אינה משלמת את העלות המלאה של המים שהם קונים מישראל (על-ידי קיזוז המיסים). הם משלמים רק כ-80% מהעלות. הדיונים על העלאת המחירים נמשכו יותר מעשר שנים, וישראל ויתרה שוב ושוב. מאחר ומשק המים מנוהל באופן סגור, הצרכן הישראלי מסבסד את הצרכן הפלסטינאי. מתוך כל עשרה שקלים שמשלם הישראלי הממוצע עבור צריכה של מ"ק אחד, כ-0.2 ש"ח מתוכם משולמים כדי לממן את הצריכה של הפלסטינאים.

משמעות המצב המתואר היא שהרשות הפלסטינאית משתמשת במים ככלי נשק נגד מדינת ישראל. היא יותר מעוניינת לצמצם את כמות המים הטבעית שעומדת לרשותה של מדינת ישראל, לזהם את מי התהום, לגרום נזק לחקלאים הישראליים, ולהכפיש את שמה של מדינת ישראל בעולם מאשר לפתור את בעיית המים של הפלסטינים. הם מעוניינים לקבל מים שפירים ממדינת ישראל ולהזרים אליה את הביוב שלהם. הפלסטינאים אינם מעוניינים בפתרונות מעשיים לבעיית המחסור, הם מעדיפים להנציח את המחסור ולהאשים את מדינת ישראל.

לדאבונו, נאומו בכנסת של נשיא הפרלמנט האירופי מר שולץ בו הוא האשים את ישראל האשמות חסרות בסיס מעיד כי הרשות הפלסטינית מצליחה להכתיים את שמה של ישראל.

מעבר למסקנות אלו יש צורך להעריך את המציאות בפרספקטיבה רחבה יותר בנושא המים במזרח התיכון. הפלסטינאים חיים בצילה של מדינת ישראל שהיא מעצמה בקנה מידה עולמי בכל הקשור לטכנולוגיית מים. לפיכך, באופן יחסי הפלסטינאים נהנים מגן-עדן.

רק בישראל, אצל הפלסטינים ובנסיכויות המפרץ יש ב-96% מהבתים מים זורמים הראויים לשתייה. אזרחי מדינות ערב האחרות, ולמעשה אזרחי המדינות המוסלמיות, סובלים ממצוקת מים קשה ביותר.

בעמאן, בירת ממלכת ירדן, מתקיימת אספקת המים לבתים רק פעם בשבועיים. בסוריה, מתייבשים השדות החקלאיים בעמק הפרת עקב עצירת המים במעלה על-ידי הטורקים. במהלך השנים האחרונות (בטרם החל "האביב" הערבי) נדדו כשלושה מיליון פלאחים מעמק הפרת לפרברי דמשק עקב התייבשות אדמתם. בדמשק המים הזורמים בנחלים והמשמשים לשתייה מעורבבים במי ביוב. גם בעיראק מתייבשים השדות החקלאיים עקב עצירת המים במעלה הפרת והחידקל על-ידי הטורקים. גם שם מיליוני פלאחים איבדו את אדמתם. במצרים קיים בזבוז מים משווע בגלל השקיה בהצפה. מאחר שהנילוס מספק פי שלושים מצריכת המים בישראל, ובמצרים חיים רק פי עשרה תושבים מאשר בישראל, היינו מצפים שיהיה שם עודף מים, אך בפועל קיימת שם מצוקת רעב. גם במדינות ערב בצפון אפריקה מצוקת המים קשה מנשוא.

בניגוד לכך, מדינת ישראל מייצרת מים מלאכותיים (מים מותפלים ומי קולחים), מתנהגת בחסכנות וביעילות, וכתוצאה אין בה מחסור במים, למרות שנות הבצורת הרבות. יותר מזאת, מדינת ישראל הפכה ליצואנית של מים! ישראל מעבירה חמישים וחמישה מיליון מ"ק בשנה לממלכת ירדן, ומוכרת לפלסטינאים חמישים מיליון מ"ק בשנה.

בעתיד, אם וכאשר יושג הסכם שלום, והפלסטינים באמת ירצו בשיתוף פעולה (שוב, כיום הפלסטינים אינם מחפשים שיתוף פעולה) תוכל מדינת ישראל לסייע הן לפלסטינים והן לכל שכנותיה האחרות להתמודד עם מצוקת המים.

* חיים גבירצמן הוא פרופסור להידרולוגיה במכון למדעי כדור הארץ באוניברסיטה העברית בירושלים, וחבר במועצת רשות המים. במשך תקופה ארוכה הוא שימש כיועץ לוועדת המים המשותפת לישראל ולפלסטינים. ב-2012 מרכז בגין-סאדאת פרסם את מחקרו המקיף [המאבק הישראלי-פלסטיני על המים](#).